

DIN ISTORIA ARHEOLOGIEI BUCOVINEI: O SCRISOARE INEDITĂ DE LA ARHEOLOGUL DIONISIE OLINESCU CĂTRE PREOTUL CONSTANTIN MORARIU

BOGDAN PETRU NICULICĂ

Muzeul Național al Bucovinei, Suceava
E-mail: niculicab@yahoo.com

From the History of the Archaeology in Bukovina: An Unpublished Letter from the Archaeologist Dionisie Olinescu to the Priest Constantin Morariu

(Abstract)*

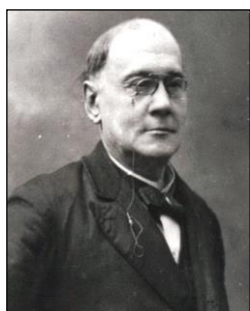
In the Austrian Bukovina there were two private societies, with an archaeological-historical-museistic profile: the Museum Society of Siret, founded by Captain Josef von Gutter (1870–1886) and the Romanian Archaeological Society from Chernivtsi, founded and led by the amateur archaeologist Dionisie Olinescu (1886–1893). Olinescu's society took over an important part of the collections of the Museum Society of Siret, completed them and contributed directly to the foundation of the collections of the National Museum of Bukovina (Bukowiner Landes-Museum) in Chernivtsi (1893). The following article captures a small fragment from the life of Dionisie Olinescu, the most important Romanian archaeologist of the Austrian Bukovina, forced by unfavorable circumstances to leave the province in the year of 1893 and to take refuge in the Romanian Kingdom, where he had a quite difficult career trajectory. The letter in question contains some novel elements regarding Dionisie Olinescu's biography and family and his activity after 1893. The letter brings, at the same time, a modest contribution to the historiography of the archaeology of Bukovina.

Keywords: Bukovina, archaeology, Dionisie Olinescu, Constantin Morariu, correspondence.

Istoria arheologiei Bucovinei reprezintă nu doar o sursă de inspirație în regăsirea originilor acestei discipline și a multor descoperiri, care constituie fundamentul istoriografic al discursului arheologic și istoric actual, și un segment al reconstrucției cultural-sociale al acelor timpuri, ci și un izvor prețios al cugetării asupra destinului uman. Cazul Dionisie Olinescu, cel dintâi și cel mai important arheolog român al Bucovinei austriece, fondator al Societății Arheologice Române

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

din Cernăuți (1886–1893), singura de acest gen din Bucovina, este unul deja „clasic” pentru arheologia românească. În rândurile de față supunem atenției și discutăm o scrisoare inedită, semnată de Dionisie Olinescu, adresată bunului și vechiului său prieten și colaborator, preotul Constantin Morariu, fost secretar al societății amintite (fig. 1–4). Documentul a fost identificat în vara anului 2021, în cursul unei documentări în cadrul arhivei Fundației Culturale „Leca Morariu” din Suceava (președinte: doamna farmacist Maria Olar), fondată în anul 2003¹. În mod firesc, înainte de a-l discuta, trebuie să prezentăm succint cele două personalități, pentru a putea contextualiza conținutul acestuia.

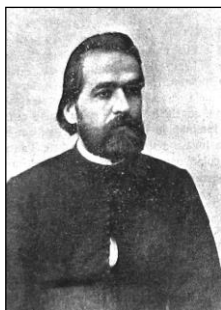

Dionisie Olinescu (n. 8/24 aprilie 1852, Hliboca, fostă Adâncata, azi în regiunea Cernăuți – d. 1924, Botoșani), semnatarul scrisorii de față, a fost cel mai important exponent al elitei intelectuale românești din Bucovina austriacă în ceea ce privește domeniul arheologiei. Deși încă prea puțin valorificat istoriografic pe plan național, cel puțin în ceea ce privește interesul regional (în Bucovina), este destul de cunoscut datorită unor lucrări mai vechi și recente, în mod deosebit în ultimii ani fiind reluate în discuție contribuțiile sale științifice și cele de popularizare a arheologiei, precum și unele aspecte ale biografiei. Dionisie Olinescu este considerat ca fiind cel dintâi și cel mai important arheolog român al Bucovinei austriece. Deși studiile sale au fost de natură juridică, maniera în care a gândit și calitatea scrierilor sale istorice-arheologice și publicistice îl plasează mult peste statutul de amator, în rândul specialiștilor de frunte ai vremii. În ceea ce privește biografia, pe scurt, amintim că tatăl său a fost preotul Ioan Olinski, preot paroh din Hliboca/Adâncata, iar mama, Ecaterina Olinski, era fiica lui Ioan și Sofia Tomniuc. Cercetările recente în arhivele cernăuțene ale istoricului și arheologului Nicolai Bodnariuc (Oprișeni, regiunea Cernăuți) arată că Dionisie Olinescu (Olinski) s-a născut pe 20 aprilie 1852, în satul Hliboca (Adâncata) și a fost botezat pe 24 aprilie 1852 de preotul Mihail Comorășan din Oprișeni, fiind primul copil al familiei, el mai având patru frați și două surori (fratele Iulian a urmat studii juridice, devenind consilier aulic și președinte al tribunalului din Suceava; Dionisie și Teofil au studiat împreună la Cernăuți). La Gimnaziul din Cernăuți, Olinescu l-a avut ca profesor pe ilustrul cărturar al vremii, Aron Pumnul, ulterior frecventând studiile juridice la Viena, Innsbruck și Cernăuți. Conform celor scrise de profesorul său de la Universitatea din Cernăuți, academicianul Ion G. Sbiera, acesta l-a îndrumat spre studierea „antichităților”. În perioada 1878–1893, Olinescu a fost angajat în cadrul administrației austriece, îndeplinind funcția de „conciplist de finanțe” (comisar de finanțe). Din motive încă neelucidate pe deplin, dar menționându-se „neconținute

¹ Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. I, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2018, pp. 787–788.

neplăceri” din partea autorităților, „nefavoarea superiorilor” și „împrejurările ticăloase”, Olinescu este obligat să demisioneze în cursul anului 1893 și să se refugieze în Regat, unde se stabilește definitiv. În Regat, a servit ca funcționar, bibliotecar și profesor la biroul statistic și Fundația Universitară „Carol I” din București, apoi la Vaslui, Focșani, Slatina și Caracal. La revenirea sa în capitală, este angajat pe post de bibliotecar la Arhivele Statului, fiind recomandat de Dimitrie Onciul, din acest post pensionându-se în anul 1921. Dintre realizările sale de marcă, amintim: înființarea Societății Arheologice Române din Cernăuți (1886–1893), contribuția la apariția Muzeului Țării Bucovinei din Cernăuți și completarea colecțiilor acestuia, promovarea prin intermediul presei și revistelor din Imperiul Austro-Ungar și Regat („Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums” și „Junimea Literară” din Cernăuți, „Familia” din Oradea, „Amicul Familiei” din Gherla, „Tribuna” din Sibiu, „Voința Națională” din București) a arheologiei și descoperirilor din Bucovina, semnarea unor materiale în publicația „Mittheilungen” a Comisiei Centrale pentru Conservarea Monumentelor Istorice din Viena, calitatea de membru corespondent al Societății Geografice Române (1886) și cea de membru corespondent al Comisiei Centrale din Viena (1891). A făcut cunoscut în epocă numele și contribuția căpitanului Josef von Gutter din Siret, creatorul Societății Muzeului Siret (1870). Dionisie Olinescu a întocmit primul repertoriu arheologic al Bucovinei, în format text, precum și cea dintâi hartă arheologică a provinciei. A fost colaborator la tomul III al *Enciclopediei Române* (Sibiu, 1904), coordonat de Corneliu Diaconovich².

² Constantin Morariu, *Kulturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bucovina*, I. Theil, Resicza – Wien, 1888–1891, pp. 245–247, 304–305; idem, *Părți din istoria Românilor bucovineni scrise în limbă populară*, Cernăuți, 1893, pp. 242–243, 304–309; Raimund F. Kaindl, „Der rumänische archäologische Verein in der Bukowina”, în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”, II, Czernowitz, 1894, pp. 22–24; Ion G. Sbiera, „Olinschi (Olinescu), Dionisiu”, în C. Diaconovich (coord.), *Enciclopedia Română*, vol. III, Sibiu, Editura și Tiparul lui W. Krafft, 1904, p. 453; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, 1926, p. 262; Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, Editura Saeculum I.O., 1999, p. 614; Mircea Ignat, „Din istoricul cercetărilor arheologice din județul Suceava”, în *Studii și materiale. Istorie*, vol. I, 1969, pp. 95–98; idem, „Dionisie Olinescu”, în „Suceava”, anul V, 1978, pp. 513–520; Dimitrie Vatamaniuc, „Dionisie O. Olinescu, arheolog și cronicar al vieții științifice, culturale și artistice”, în „Analele Bucovinei”, anul III, nr. 1 (5), 1996, pp. 17–32; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iași, Editura Princeps Edit, 2004, pp. 151–152; Микола Боднарюк, „Археологічні роботи Д. Олінеску на Буковині”, în „Питання стародавньої та середньовічної історії, археології і етнології”, tomul 1 (33), Чернівці – Вижниця «Черимощ» 2012, pp. 9–18; Idem, „Діонісій Олінеску – глибочанин, який створив першу археологічну карту Буковини”, în *PER ASPERA AD ASTRA: до 100 ювілею відомого археолога Бориса Тимошука*, Тези доповідей Міжнародної наукової конференції м. Чернівці, 8 квітня 2019 року, Чернівці, Чернівецький національний університет, 2019, pp. 22–24; Bogdan Petru Niculică, *Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea arheologică română*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2009, pp. 73–115; idem, „Arheologie și arheologi în Bucovina secolului al XIX-lea. De la anticarism la instituționalizare”, în „Analele Bucovinei”, anul XX, nr. 2 (41), 2013, pp. 525–526; idem, „Primele descoperiri de vestigii cucuteniene din Bucovina”, în „Peuce”, S.N., anul XIII, 2015,

Constantin Morariu (1854–1927), a fost unul dintre cei mai importanți oameni de cultură și patrioți români ai Bucovinei, manifestând, totodată, interes pentru arheologie. Din perspectiva acestei scrisori, preotul Constantin Morariu este relevant din poziția sa de secretar al Societății Arheologice Române. Colaborarea strânsă cu Dionisie Olinescu este amintită și de memoriile sale, în care sunt relatate câteva dintre temele de studiu din cadrul Societății Arheologice Române, fiind incluse și trimiteri referitoare la Societatea de Antropologie din Viena și căpitanul Heinrich Himmel, care a colaborat cu C. Morariu și D. Olinescu. Constantin Morariu a făcut parte din Societatea Studențească „Arboroasa” (fiind arestat alături de Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca, Orest Popescu și Eugeniu Siretean), a fondat și a colaborat în cadrul mai multor societăți culturale românești și organe de presă (Societatea „Lumina”, Societatea Doamnelor Române, revista „Deșteptarea”), a publicat lucrări privitoare la viața culturală a românilor din Bucovina ș.a. A cunoscut persecuția autorităților austriece, fiind îndepărtat din Cernăuți și trimis la Pătrăuți pe Suceava, consecință a activităților sale cultural-naționale³.

Reproducem, în cele ce urmează, textul scrisorii:

„Domnule C. Morariu,

M-a bucurat foarte mult când m-am văzut cu scrisoarea D-voastră, aducându-mi aminte de orele plăcute ce le am petrecut în societatea Dv., când ocupându-mă cu studiul obiectelor antice vinute nouă din întâmplare, când cu chestiuni istorice. Sunt cam mulți ani de atunci, dar care pare că au trecut eri, alaltăeri. Am rămas tot adept al științei arheologice, deși aici în România n-am găsit și n-am putut găsi acea caldă sprijinire ce am avut-o în Țara mea, în Bucovina. Deși român, dar eram încă prea străin de apucăturile și modele de procedare de aici. Mi-am înjghebat singur o colecție mică arheologică, cum am putut, retăcind prin ruinele romane din Oltenia (Romula, Turnu-Severin, Islaz), pe unde mă aruncase soarta ca profesor. Am strâns multe inele vechi din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre, dar n-am nici unul din scumpa mea țară, din Bucovina, unde, cică și sunt convins, s-au găsit și se găsesc mereu foarte multe, dar n-am ocazia să le capăt sau

pp. 15–18; idem, „Din gândirea teoretică a lui Dionisie Olinescu, primul arheolog român al Bucovinei”, în „Analele Bucovinei”, anul XXIV, nr. 1(48), 2017, pp. 111–134; idem, „135 years since the foundation of Romanian Archaeological Society in Chernivtsy (Bucovine)”, în „Tyragetia”, anul XV (XXX), nr. 1, 2021, pp. 407–418; Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 729–730.

³ Ion G. Sbiera, „Morariu, C.”, în C. Diaconovich (coord.), *op. cit.*, p. 328; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1926, pp. 135–140; Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, pp. 72–77; Bogdan Petru Niculică, *Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea arheologică română*, Suceava, 2009, pp. 96–99; Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 586–588.

să le cumpăr. M-aș bucura foarte mult dacă mi-ai veni D-ta în ajutor aici și m-ar îndatori foarte mult.

Nu sunt însurat și n-am pe nimeni, nici nevastă, dar nici copii; sunt holteiu în toată puterea cuvântului și am atâta bucurie numai, că mi-a fost posibil ca să scot pe nepotul meu Gheorghică, fiul lui Teofil (fratele), ofițer la regimentul din Dorohoi și pe al doilea nepot, Radu, tot fiul fratelui Teofil, că e primit în Institutul medico-militar, unde e în anul al IV [-lea] de medicină și că peste câțiva ani va eși ca medic militar; e un medicinist excelent. Teofil mai are doi băieți în liceu și o fetiță mică. De la Iulian a rămas numai Ștefan la Cernăuți. Mă bucură foarte mult, că toți copiii D-voastră și au creat poziții frumoase și aduc felicitările mele cele mai sincere. La plecarea mea din Bucovina, d-lor erau mici de tot. Și cu această ocazie îmi permit a Vă ura mulți ani fericiți și cu sănătate și asemenea și copiilor D-voastră.

Salutându-Vă cum și pe onorata Voastră soție și copii, rămân al D-voastre

Dionisie Olinescu

Bibliotecar la Arhivele Statului
Str. Luterană 13”.

O primă observație este legată de datarea scrisorii și analiza informațiilor expuse în text, mai precis vârsta nepoților lui Dionisie Olinescu la momentul redactării scrisorii. Sunt menționați fiii lui Teofil, fratele arheologului bucovinean – Gheorghică era ofițer la regimentul din Dorohoi, iar Radu se afla în anul IV la Institutul medico-militar (din București – n. n.). De asemenea, se spune despre copiii lui Constantin Morariu că erau „mici de tot” la plecarea lui Olinescu din Bucovina (survenită în cursul anului 1893). Despre părintele Constantin Morariu se cunoaște că a avut mai mulți copii, dintre care amintim pe cei rămași în viață: băieții Victor (n. 1881), Aurel (n. 1886), Leca (Alexandru) (n. 1888) și două fete, Victoria (n. 1890) și Elvira (n. 1893)⁴.

Alt element, indirect, ar fi legat de lipsa oricărei mențiuni privitoare la prima conflagrație mondială, ceea ce ne plasează anterior anului 1914. De asemenea, din scrierile anterioare se desprinde faptul că Olinescu a fost angajat la Arhivele Statului din București în anul 1911, de unde s-a pensionat în anul 1921⁵. Un reper pentru cronologie îl reprezintă totodată și o carte poștală semnată de Dionisie Olinescu⁶, adresată editorului Hermann Pfisterer din Stuttgart, datând din

⁴ Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 585–586, 588–590, 593–594; Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 5–6.

⁵ Vezi și Mircea Ignat, „Din istoricul cercetărilor arheologice din județul Suceava”, în *Studii și materiale. Istorie*, I, 1969, p. 96, nota 18; idem, „Dionisie Olinescu”, în „Suceava”, V, 1978, p. 515, notele 8 și 9.

⁶ Mulțumim, și pe această cale, doamnei dr. Ștefănița-Mihaela Ungureanu (Institutul „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți) pentru traducerea documentului.

18 decembrie 1910⁷, document care indică ocupația de „Unterarchivar” (subarhivar) în cadrul Arhivelor Regale de Stat din București, ceea ce contrazice aserțiunile anterioare, angajarea sa fiind, se pare, puțin mai timpurie. Din conținutul cărții poștale (fig. 5–6) reiese că arheologul român dorea să intre în posesia publicației germane „Antiquitäten-Zeitung. Zentral-Organ für Sammelwesen, Versteigerungen und Altertumskunde” (aceasta constituind o dovadă în plus a continuării interesului său pentru arheologie). Toate aceste elemente menționate mai sus ne determină să apreciem că scrisoarea a fost redactată probabil în intervalul 1910/1911 – 1913/1914. Redăm, în continuare, textul cărții poștale, transcris cu caractere latine, și traducerea acestuia:

„Euer Hochwohlgeboren,

Ersuche Euer Hochwohlgeboren mir eine Probenummer der Antiquitäten-Zeitung. Zentralorgan, gefälligst einsenden zu wollen.

Hochachtungsvoll,
Dionisie Olinescu

Unterarchivar am k[öni]gl[ichen] rom[änischen] Staatsarchive in Bukarest”

*

„Prea distinse domn,

Solicit Domniei Voastre să aibă amabilitatea de a-mi trimite un număr de probă al periodicului „Antiquitäten-Zeitung. Zentralorgan”.

Cu aleasă considerație,

Dionisie Olinescu,
subarhivar la Arhivele Regale Române de Stat din București”.

Un amănunt biografic interesant este legat de faptul că Dionisie Olinescu îi mărturisește lui Constantin Morariu că era singur, neavând soție sau copii: „nu sunt însurat și n-am pe nimeni, nici nevastă dar nici copii”. Acest amănunt poate fi corelat cu o informație publicată de „Gazeta Bucovinei” (organ de presă în limba română din Cernăuți)⁸, în prima parte a anului 1893, mai precis în luna aprilie, când, la rubrica „Știri mărunte – Hymen” apărea vestea logodnei lui Dionisie

⁷ Donată, în anul 2012, de domnul Walter Stahl Muzeului Național al Bucovinei, și păstrată în colecția de documente a instituției.

⁸ Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, p. 25.

Olinescu cu domnișoara Veronica Cerniavschi, fiica preotului paroh Vladimir Cerniavschi din satul Cadobești (astăzi în regiunea Cernăuți, Ucraina)⁹. De aici, putem presupune faptul că plecarea lui Olinescu din Bucovina a fost precipitată, iar respectiva logodnă s-a desfășurat.

Textul scrisorii relevă emoția unor retrăiri a unor vremuri mai bune, petrecute în compania fostului secretar al Societății Arheologice Române, preotul Constantin Morariu. Olinescu mărturisește că a rămas, peste ani, adeptul științei arheologiei, cu toate că „în România n-am găsit și n-am putut găsi acea caldă sprijinire, ce am avut-o în Țara mea, în Bucovina”, fiind, în continuare, un pasionat căutător și colecționar de antichități. În ceea ce privește inelele vechi, din colecția lui Olinescu încropită în Regat lipseau cele din Bucovina, motiv pentru care a solicitat sprijinul părintelui Constantin Morariu pentru procurarea unor piese din „scumpa mea țară, din Bucovina”.

Scrisoarea lui Dionisie Olinescu constituie răspunsul la cea trimisă de părintele Constantin Morariu, despre care nu știm deocamdată unde se păstrează. Până la descoperirea scrisorii de față, nu se cunoștea dacă Dionisie Olinescu a mai păstrat sau nu legătura cu foștii săi colaboratori din cadrul societății arheologice. De asemenea, în acest moment nu avem nici o dovadă a faptului că Olinescu, după refugiarea sa în Regat în anul 1893, a revenit vreodată în Bucovina. De aceea, orice amănunt legat de istoria arheologiei Bucovinei apreciem că merită a fi inclus în circuitul științific, nota de față reprezentând și un omagiu adus celor doi cărturari de seamă ai Bucovinei, ambii dezrădăcinați de autoritățile austriece și marginalizați.

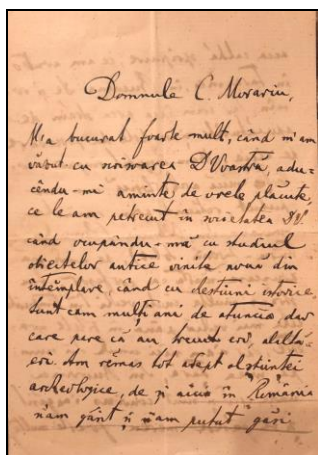

Fig. 1. Scrisoarea lui Dionisie Olinescu către Constantin Morariu, f. 1.

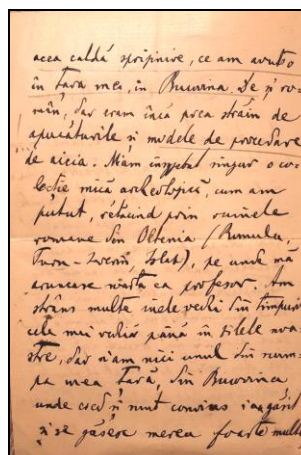

Fig. 2. Scrisoarea lui Dionisie Olinescu către Constantin Morariu, f. 2.

⁹ „Gazeta Bucovinei”, anul III, nr. 26, 4/16 aprilie 1893, p. 3; Bogdan Petru Nicolici, *op. cit.*, p. 74.

dar n-am octia, sa le caped
 sau sa le cumpar. Muzica
 cura foarte mult, dar mica
 vana. Ma in zputor aici si
 mi ar indatori foarte mult.
 Nu sunt insurat si
 n-am pe nimeni, nici nevasta
 dar mica copii. mult bolleu in
 trata puterea curantului si am
 abita bucare numai, ca mi a
 fost posibil, ca sa nu se scutit
 mica. Chisita, fiul lui Vasile
 (fratele) ofiter la regimentul din
 Lovrin si sa el vales nepot hader
 bol fiul fratelui Vasile a scrisit

Fig. 3. Scrisoarea lui Dionisie Olinescu către Constantin Morariu, f. 3.

in Institutul medic militar, unde
 in anul al IV de medicina si ca post
 citor ani va era ca medic militar, e
 un medicinist excelent. Tofti mai
 din trect in liceu si o felita mica de
 studiu a vasa numai. Muzica le curat.
 Ma bucuri foarte mult, ca sa fiu copii
 Nostra si am creat putin frumose
 si adica de la trecti neta ale ma
 nignea. La pacura mea in bucuria
 din cura mi de h. si cu guesit
 ocarie mi guesit a Va felicitate
 de sf. Albuli si a Va afa multi
 ani farsiti si cu maritate si curat
 ma si copiatul Albuli
 balabura Va cura sa pe curat
 Nostra otre si copii, veneti al
 Nostra
 Dionisie Olinescu
 Institutul de medicina militară
 Nr. 13.

Fig. 4. Scrisoarea lui Dionisie Olinescu către Constantin Morariu, f. 4.

Fig. 5. Carte poștală, datată „București, 18 DEC 10” (18 decembrie 1910), semnată de Dionisie Olinescu. Timbrul este imprimat cu chipul regelui Carol I.

fürs Gipsmodellbau,
 fürs fürs Gipsmodellbau
 meine Probearbeiten der
 Antiquitäten - Gipsmodellbau
 Zerkalorgans, gipsmodellbau
 einander zu machen.
 Gipsmodellbau mit
 Dionisie Olinescu
 Unterstrassen am hyl. von
 Bucharest in
 Bukarest.

Fig. 6. Carte poștală, (verso) datată „București, 18 DEC 10”, semnată de Dionisie Olinescu.